

DOI:
УДК 343.971(477)

Тетяна Подковенко,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
теорії та історії держави і права
юридичного факультету Західноукраїнського
національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6027-161X>

МОДЕЛІ МЕДІАЦІЇ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ

Проаналізовано основні наукові підходи до класифікації моделей медіації. Показано, що в рамках однієї процедури можна виокремити різні моделі, застосування яких залежить від таких елементів, як: характер спору, очікування сторін, стиль провадження процедури вибраним медіатором. Професійний медіатор повинен володіти вмінням, практичними навичками пристосувати модель медіації до потреб і очікувань сторін. Наголошено, що моделі медіації варто розглядати як певну основу для виявлення та застосування на практиці різних медіаційних технологій, що дасть змогу сторонам конфлікту досягнути порозуміння, знайти оптимальне рішення.

Ключові слова: медіація, медіатор, модель медіації, процедура медіації, спір, переговори.

Подковенко Т.

Модели медиации и механизм ее осуществления

Проанализированы основные научные подходы к классификации моделей медиации. Показано, что в рамках одной процедуры можно выделить различные модели, применение которых зависит от таких элементов как: характер спора, ожидания сторон, стиль производства процедуры избранным медиатором. Профессиональный медиатор должен обладать умением, навыками приспособить модель медиации к потребностям и ожиданиям сторон. Отмечено, что существующие модели медиации следует рассматривать как определенную основу для выявления и применения на практике различных медиационных технологий, что позволит сторонам конфликта достичь взаимопонимания, найти оптимальное решение.

Ключевые слова: медиация, медиатор, модель медиации, процедура медиации, спор, переговоры.

Podkovenko T.

Models of mediation and mechanism of its implementation

The article is devoted to the study of the institute of mediation, which has become quite widely used in world and European practice. In resolving conflicts (disputes), mediation provides greater opportunities for the conflicting parties to choose pre-trial and extrajudicial methods to resolve the conflict situation. According to the content of mediation, the role of the mediator, ie an impartial and neutral third party, is primarily to assist the parties in: communicating, identifying their interests and assisting in achieving a mutually acceptable solution. In addition, the tools and techniques are crucial, as well as the style preferred by the mediator. Taking all these factors into account, the doctrine distinguishes many types of mediation, but leaves this catalog open.

The article analyzes the main scientific approaches to the classification of mediation models. After many years of using mediation in the common law system, as well as increasing use in the continental law system, there has been a debate about whether mediation is a procedure with clear principles or, as an informal procedure, can take different forms, verified according to a number of elements, for example, cultural, which arise from the specifics of dispute resolution in a particular area, or from kind of the dispute itself. Although the idea of the existence of types of mediation (so-called models or types) was accepted by the world community, it should be noted that the main models of mediation, which are often described in the literature, were formed in North America, Australia and the European Union.

It is shown that within one procedure it is possible to distinguish different models, the application of which depends on such elements as: the nature of the dispute, the expectations of the parties, the style of the procedure chosen by the mediator. A professional mediator must have the ability and practical skills to adapt the mediation model to the needs and expectations of the parties. It is emphasized that the existing models of mediation should be considered as a basis for identifying and applying in practice various mediation technologies, which will allow the parties to the conflict to reach an understanding, to find the optimal solution.

Keywords: mediation, mediator, mediation model, mediation procedure, dispute, negotiations.

Постановка проблеми. Інститут медіації набув доволі широкого застосування у світовій та європейській практиці. В процесі врегулювання конфліктів (спорів) медіація надає більш широкі можливості сторонам, що конфліктують, самим обирати досудові і позасудові способи для вирішення конфліктної ситуації.

Про зростання значимості медіації свідчить прийняття 21 травня 2008 р. Європейським Союзом Директиви 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу. У Директиві акцентовано на необхідності спрощення доступу до методів альтернативного врегулювання спорів і сприяння мирному вирішенню спорів через стимулювання використання медіації та забезпечення збалансованих взаємовідносин між медіацією й судовим провадженням. Крім того, у п. 8 Преамбули до Директиви 2008/52/ЄС встановлено, що окрім застосування медіації у міжнародних спорах, Держави-члени можуть застосовувати ці положення також у внутрішніх медіаційних процесах [1].

Черговим кроком у поширенні медіації стало підписання 7 серпня 2019 р. в Сінгапурі Конвенції Організації Об'єднаних Націй «Про міжнародні угоди за результатами медіації» (United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation), відому як Сінгапурська конвенція про медіацію, яка набула чинності 12 вересня 2020 р. Україна стала однією із 46 країн, що підписали Конвенцію. Така позиція України, на нашу думку, ще більше стимулює та сприяє подальшому розвитку медіації у нашій державі через уже законодавче закріплення процедури медіації.

Після багатьох років застосування медіації в системі common law, а також щораз частішого використання в системі континентального права розпочалася дискусія про те, чи медіація є процедурою з чіткими принципами, чи, як неформальна процедура, може набувати відмінних форм, верифікованих залежно від елементів, наприклад культурних, які виникають зі специфіки вирішення спорів на певній території, або від різновиду самого спору. Хоч ідея наявності різновидів медіації (так званих моделей або типів) була прийнята світовим співтовариством, проте основні моделі медіації, які часто описуються в літературі, були сформовані на теренах Північної Америки, Австралії та країн Європейського Союзу.

У таких моделях можна простежити вплив домінуючої на Заході культури індивідуалізму, котра робить акцент на визначену мету, якою є вирішення конкретного спору та взяття до уваги інтересів сторін. У загальнозастосовуваних моделях медіації лише останніми роками простежується вплив культури, релігії і філософії країн Сходу [2, с. 39]. Часто використовується в медіації споглядання, медитація та інші техніки, що підкреслюють гармонію і тяжіють до творення суспільного порядку. Прикладом такої медіації є mindful mediation, яка використовує техніки медитації в медіації. Медитація дає медіаторам більшу можливість концентрації на проблемах інших людей, а також допомагає відмежуватися від думок про власні проблеми, що часто заважає при здійсненні медіації.

Вивчення і класифікація моделей медіації має важливе практичне й теоретичне значення як для медіаторів, так і для сторін, які братимуть участь у медіації. Це дасть змогу виявити найбільш прийнятні сфери застосування моделі медіації, медіатор матиме змогу побудувати діяльність так, щоб отримати позитивний результат роботи, а сторони зможуть спроектувати собі перебіг примирювальної процедури та її результат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх публікацій свідчить про зростання інтересу до процедури медіації як альтернативного способу вирішення спорів. Дослідженню різних аспектів медіації присвячені праці відомих українських і зарубіжних науковців, зокрема: О. Аллахвердової, А. Біцай, Н. Бондаренко-Зелінської, А. Гайдука, Н. Грень, Н. Давиденко, Г. Добриніної, Г. Єрмоєнко, В. Жмудь, С. Калашнікової, Т. Кисельової, З. Красіловської, Н. Крестовської, Н. Мазаракі, О. Можайкіної, О. Носирєвої, М. Поліщука, О. Спектор, Т. Шинкар, І. Ясиновського та інших.

Н. Мазаракі у дослідженні «Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні» наголошує, що універсальність та гнучкість процедури медіації, що також сприймається як перевага такого методу вирішення спорів, зумовлює широкий вибір підходів, моделей, побудови медіаційної процедури, ролі медіатора тощо [3, с. 12].

На актуальність та необхідність законодавчого врегулювання процесу медіації звертає увагу і О. Кармаза, вказуючи, що це сприятиме швидкому вирішенню цивільних, господарських, сімейних, трудових чи адміністративних спорів, без залучення коштів із державного чи місцевих бюджетів, зменшить кількість навантаження справ у суді на суддю, підвищить рівень довіри населення до суду, розширить повноваження нотаріусів, а домовленості, досягнуті в процесі медіації, будуть дотримуватися [4, с. 28].

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зазначити, що ще у 1980-х роках у США було підняте питання щодо виокремлення видів медіації, характеристики різних моделей проведення медіацій-

них процедур. Результатом багаторічних дискусій стало твердження, що, незважаючи на безліч спільних рис різноманітних видів медіації, можна виділити її окремі моделі. Ця класифікація виокремлює моделі медіації з урахуванням таких елементів, як: особа медіатора, характер, вид спору, а також очікування сторін [5, с. 110].

Відповідно до змісту медіації, роль медіатора, тобто неупередженої та нейтральної третьої сторони, полягає насамперед у наданні сторонам допомоги у: спілкуванні, визначенні кола їхніх інтересів та сприянні у досягненні взаємоприйнятної рішення. Крім того, вирішальне значення мають інструменти та прийоми, а також стиль, якому надає перевагу медіатор. Взявши до уваги ці фактори, доктрина розрізняє багато видів медіації, але залишає цей каталог відкритим [2, с. 39].

Варто погодитися із А. Біцай, котра під терміном «модель медіації» розуміє абстрактну теоретичну конструкцію, яка відображає процедурні особливості проведення медіації (добровільність чи обов'язковість), рівень інтеграції у судову систему держави, типу переговорів між сторонами, які конфліктують, у поєднанні з медіативною технікою медіатора та обсягу компетенції медіатора під час проведення процедури з врегулювання конфлікту [6, с. 86]. Зазначений підхід враховує всі наявні критерії для виокремлення тих чи інших моделей медіації.

Незважаючи на значний інтерес до медіації як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, нині немає єдиної чітко визначеної класифікації моделей медіації. У різних країнах процедура медіації розуміється і проводиться по-різному.

Залежно від інтеграції у судову систему держави розрізняють присудову та позасудову моделі медіації. Присудова медіація (court-related) – це самостійна модель медіації, яка інтегрована у судову систему держави. У наукових джерелах, залежно від ролі судді у процедурі медіації, зустрічається кілька підходів до розуміння присудової медіації. Відповідно до першого підходу суддя безпосередньо повинен проводити процедуру посередництва за умов, передбачених процесуальним законодавством. Прихильники іншого підходу визначають процедури, проведення яких здійснюється відповідно до рекомендацій чи постанов судді після прийняття до свого провадження відповідної справи, а також як обов'язковий досудовий порядок відповідно до приписів закону. Тобто достатньо, щоб суддя лише ініціював медіацію, а його безпосередня участь не є обов'язковою [6, с. 86–87].

У сучасній світовій практиці склалося декілька варіантів реалізації присудової медіації. Зокрема, можна виокремили такі підходи:

- 1) залучення для проведення медіації спеціалізованих організацій або приватно практикуючих медіаторів («приватна медіація в рамках судового процесу»);
- 2) проведення медіації у суді співробітниками суду, в тому числі суддями («медіація інкорпорована у судовий процес»);
- 3) проведення медіації безпосередньо суддею, який розглядає справу (інтеграція медіативної технології у судовий процес) [7, с. 125].

Судова медіація є двох видів: обов'язкова і добровільна. За обов'язкової медіації суддя своїм рішенням призупиняє слухання по справі і дає сторонам час на звернення до медіатора. За такої моделі медіації сторони зобов'язані спробувати домовитися щодо вирішення правового конфлікту, взяти участь у медіативному процесі, хоча неможливо передбачити результат. Добровільна судова медіація передбачає право вибору сторін щодо вирішення їхнього конфлікту, суддя лише рекомендує звернутися до медіатора, а сторони приймають остаточне рішення [8, с. 16–17].

Позасудова медіація передбачає такий порядок вирішення спору між сторонами, який проводить незалежна, третя сторона (зовнішній медіатор), який у досудовому порядку намагається допомогти сторонам досягти згоди [9, с. 23]. Така процедура дає змогу сторонам, що конфліктують, не тільки зберегти значний обсяг власних повноважень в процесі проведення переговорів, а й одночасно високі шанси на сприятливе вирішення конфлікту. Медіаторами під час позасудової медіації є особи, які пройшли навчання з основ медіації та отримали відповідний сертифікат про право займатися медіацією.

З урахуванням взаємодії між розглядом конфлікту в судовому порядку і медіації Ф. Стіффек виокремлює три типи медіації:

- 1) приватна медіація, яка повністю незалежна від судових розглядів і часто проводиться без подальшого розгляду спору в судовому порядку;
- 2) медіація, пов'язана з участю органу судової влади, яка ініціюється судом, але подальше її проведення проводиться без подальшої участі суду;

3) судова медіація, яка більш суттєво пов'язана з судом як з місцем проведення такої процедури і персоналом, який її проводить. Проте навіть у судовій медіації не бере участь суддя, який здійснює повноваження щодо конкретної справи, за суттю якої проводиться процедура медіації [10].

Річард Фолкнер, Корбет Хейзелгров-Спарін і Дж. Томас виокремлюють 4 основні моделі залежності від ролі медіатора у процедурі медіації:

1) «модель рятувальника», де в ролі медіатора є особа, яка, як правило, не має спеціальних професійних знань і навичок в предметах спорів і намагається утримати клієнтів за будь-яку ціну від звернення до органів судової влади. Така модель є ефективною для вирішення дрібних спорів і конфліктів;

2) модель, у якій медіатор відіграє роль посередника, який є третьою стороною у спорі. Медіатор у такому разі розробляє рішення спору і пропонує його сторонам. Такий підхід до проведення процедури медіації часто створює проблеми в сприйнятті сторонами нейтралітету, вони вже не відчують його повністю;

3) модель, яка передбачає, що медіатор доволі сильно маніпулює сторонами і може навіть вдаватися до обману однієї зі сторін для того, щоб досягти врегулювання спору, а також її заплутування або залякування. Така форма медіації є однією з найстаріших;

4) модель, у якій медіатор виступає як організатор вирішення спору (найбільш сучасна модель медіації) [11, с. 62].

І. Шамір виокремлює такі моделі здійснення процедури медіації: а) модель спільного посередництва; б) модель одного медіатора; в) модель комісії медіаторів [12, с. 27].

Зазначається, що медіація є не простою процедурою, і спільне посередництво має певні переваги, але лише в тому разі, якщо всі медіатори вміють працювати разом, знають, як працювати разом, і хочуть працювати разом. Саме враховуючи вміння, бажання і можливість працювати разом, вони доповнюють один одного, мають можливість розподілити між собою завдання, виробити стратегію вирішення спору разом, а також порівняти своє сприйняття інформації, яку надали сторони.

Модель одного посередника є більш ефективною порівняно з попередньою в тому разі, якщо медіатори не знайомі один з одним та звикли працювати окремо. Така модель медіації є найбільш популярною.

Автор зазначає, що модель комісії застосовується у складних випадках. Однак таке твердження є дискусійним, оскільки під час медіативної практики важко зрозуміти, який випадок є складним, а який ні. Також викликає сумнів необхідність виокремлення моделі спільного посередництва і моделі комісії медіаторів, оскільки йдеться про спільне (комісійне) ведення медіації. У цьому процесі насамперед важливою буде можливість співпраці медіаторів.

Відповідно до кількості медіаторів, які беруть участь у процедурі примирення виокремлюють: медіацію з одним медіатором та колективну медіацію.

За складом учасників розрізняють: двосторонню (дві сторони, які конфліктують) та багатосторонню медіації (для вирішення конфлікту необхідне примирення трьох та більше сторін).

Залежно від того, хто виконує роль медіатора, виокремлюють такі моделі медіації:

– судова медіація. У деяких країнах медіація розглядається як частина судочинства, тому її проводить суддя, який отримав на це відповідне доручення та має відповідну підготовку, навички та не відповідає за винесене рішення по справі. Наприклад, у Канаді в Апеляційному суді Квебека медіацію вправі проводити судді. За сторонами зберігається право вибору – звернутися до приватного медіатора, який бере участь у програмі судової медіації, або до судді-медіатора [68, с. 125];

– адвокатська медіація. Роль медіатора виконує особа, яка має право на зайняття адвокатською діяльністю. Наприклад, в Італії асоціації адвокатів мають право створювати свої організації з надання послуг медіації. Окрім того, організації, внесені до реєстру, можуть пропонувати свої послуги в режимі «онлайн» [13, с. 233];

– нотаріальна медіація. Нотаріус як медіатор допомагає сторонам, що конфліктують, досягти згоди та належним чином оформити домовленість. Такий вид медіації є не дуже популярним, хоча й існує у деяких країнах;

– професійна медіація. У більшості країн є співтовариства медіаторів, діяльність яких регулюється внутрішнім актом. Варто зазначити, що на практиці саме професійна медіація показує доволі високу ефективність [14, с. 95].

У Зауваженнях про розвиток медіації, примирення та суміжних альтернативних засобів вирішення спорів, що були розроблені правовим відомством Гаазької конференції, зазначається, що медіація за форматом зв'язку між сторонами конфлікту поділяється на дві моделі: пряму та непряму [15, с. 5]. Процедура

прямої (спільної) медіації передбачає безпосередню зустріч сторін, що конфліктують, під час якої відбувається обговорення конфлікту та можливих варіантів його вирішення. Під час такої процедури обговорюються конкретні вимоги, які сторони конфлікту висувають одна до одної, необхідні умови укладення угоди про примирення та інші обставини, що мають важливе значення для успішного проведення процедури медіації. Непряма медіація («човникова» або «шатл») – така медіація, під час якої посередники передають інформацію від однієї сторони до іншої, однак безпосередня зустріч сторін, що конфліктують, для обговорення умов проведення медіації та укладення угоди про примирення не відбувається.

А. Арутюнян робить висновок про наявність двох моделей медіації в кримінальному процесі:

1) англо-саксонська модель, у рамках якої медіація є виявом теорії відновного правосуддя, тобто розглядається як общинний спосіб вирішення кримінально-правового конфлікту і тому, як правило, не знаходить чіткого законодавчого регулювання. До вказаної групи держав можуть належати Великобританія, США, Канада, Нова Зеландія та ін.;

2) континентальна модель, у рамках якої медіація є процесуальний інститут, як правило, закріплений у законодавстві і втілює собою одну з можливих альтернатив кримінальному переслідуванню. До цієї групи країн можна віднести Францію, Німеччину, Португалію, Австрію, Норвегію та ін. [16, с. 63].

Т. Шинкар класифікує моделі медіації за їхньою метою і виокремлює такі:

1) медіація, що спрямована на повне вирішення спору / врегулювання конфлікту, на відмову від судового розгляду конфлікту / спору або припинення вже розпочатого такого розгляду;

2) медіація, спрямована на редукування / часткове купірування конфлікту, усунення його детермінантів і / або зниження обсягу вимог, або на перетворення проблеми; медіація, спрямована на аудит спору / конфлікту й оцінювання перспектив його вирішення / врегулювання [17, с. 100].

Аніта фон Хертел запропонувала особливе розуміння моделей медіації залежно від ролі медіатора та предмету спору. Дослідниця виокремила шість моделей медіації, що загалом становлять так звану «МІКАДО-модель». Аббревіатура МІКАДО тлумачиться так:

Mediation (класична медіація),

Innersystemische Mediation (внутрішньосистемна медіація),

KnowHow fur komplexe Falle (ноу-хау для комплексних випадків),

Anwaltlich – mediatives Verhandeln (адвокатське посередництво),

Dialogisch – mediatives Verhandeln (посередництво в переговорах),

Osamaru – japanisch: sich besser machen (Осамару – з японської: ставати кращими) [6, с. 88].

Варто зазначити, що застосування медіації притаманне не лише правовій сфері, а застосовується у багатьох сферах суспільного життя. Саме тому за сферами врегулювання конфлікту можна виокремити: медіацію у трудових, сімейних, шкільних, міжнародних, міжкультурних, громадських конфліктах; посередництво між злочинцем і жертвою (відновне правосуддя); медіацію у конфліктах медичної, екологічної, культурної сферах життєдіяльності людини [18, с. 21].

Польська професор Ева Гмужинська до основних видів медіації відносить: фасилітативну медіацію, евалюативну медіацію, медіацію, що базується на інтересах сторін (часто ще називають медіацією, спрямованою на вирішення спору), трансформативну медіацію, наративну медіацію та гуманістичну медіацію. Окрім цього вчена виокремлює медіацію, що здійснюється в приватній площині, – договірну медіацію і медіацію, що здійснюється в рамках судових проваджень – судову медіацію. Хоч судова і договірна медіація не є окремими видами медіації, їхнє виокремлення є важливим з погляду на суттєву різницю між ними, що впливає на спосіб їхнього провадження чи рівень сформалізованості [119, с. 179].

Так, Л. Ріскін у своїй статті на тему орієнтації і стратегії в медіації виокремив два її основні види. Фасилітативна медіація (*facilitative mediation*), яку ще називають класичною, допомагає сторонам дійти до згоди з використанням креативних способів вирішення спору, запропонованих самими сторонами [20, с. 32]. Ця модель базується на переконанні, що з допомогою нейтральної особи сторони, співпрацюючи між собою, можуть самі дійти до вирішення конфлікту. В класичній медіації медіатор активно спостерігає за перебігом медіації, ставить питання з метою окреслення інтересів і відкриття потреб сторін, а також питає, що потребують вирішення, допомагає сторонам знайти потенційні способи вирішення спору. Медіатор у фасилітативній медіації не пропонує можливих варіантів вирішення спору і не оцінює фактичної та правової ситуації, а лише допомагає сторонам дійти до вирішення спору.

Другим основним типом, який вирізняв Л. Ріскін, є медіація евалюативна – оцінна (*evaluative mediation*). В такому разі медіатор не лише контролює перебіг медіації, а й також допомагає сторонам оцінювати слабкі і сильні аспекти їхньої справи, їхньої правової ситуації, пропонує способи вирішення спору,

передбачає можливе судове рішення [20, с. 32]. Медіатор виконує роль експерта не лише у вирішенні спору, а й також у визначеній сфері, наприклад правовій чи технічній, що дає йому повноваження оцінювати ситуацію сторін у сфері його спеціалізації.

Критики евалюативної медіації стверджують, що вона суперечить ідеї неформального методу вирішення спорів, зокрема порушує принцип автономії сторін, створення між ними атмосфери співпраці і розуміння та вирішення спору відповідно до їхніх інтересів. Крім цього, застосування евалюативної медіації може спричинити фаворизування однієї зі сторін, хоча б через оцінювання правової ситуації, що часто в їхньому розумінні може означати прихильність медіатора до однієї з сторін.

Прихильники евалюативної медіації стверджують, що сторони в медіації повинні мати актуальну інформацію щодо їхньої правової ситуації, задля можливості прийняття свідомого рішення в справі. Вони вважають, що медіатор у жодному разі не повинен представляти учасникам інформації, що має характер правової думки чи думки щодо кінцевого результату справи, якщо дійде до судового вирішення, залишаючи ці повноваження представникам сторін.

Медіація, що базується на інтересах сторін (*interest based mediation*), є найбільш поширеним топом медіації. Про медіацію, що базується на інтересах, говориться у бестселері Р. Фішера і В. Юрі «Getting to Yes». Так, автори виокремили дві основні переговорні стратегії: таку, що базується на інтересах сторін, та позиційну. Застосування стратегії, що базується на інтересах сторін, визначається ще як стратегія *win-win*, в якій кожна сторона виграє завдяки спільно прийнятому рішення. Переговори, що базуються на інтересах сторін, характеризуються чотирма базовими засадами: відокремлення людей від проблем, взяття до уваги широких інтересів сторін, генерування великої кількості варіантів вирішення спору та використання об'єктивних критеріїв у створенні можливого способу вирішення спору [21]. Конфлікт в медіації, що базується на інтересах сторін, визначається як проблема, що потребує вирішення, а функцією медіатора є праця разом із сторонами та порівняння відмінностей між ними.

Поняттю медіації, що базується на інтересах сторін, Р. Буш та Дж. Фоглер протиставили поняття трансформативної медіації, яку описали у праці «Promise of Mediation». Метою трансформативної медіації є перед усім зміна характеру відносин сторін у спорі, а не як в медіації, що базується на інтересах сторін, вирішення конкретного спору. «Зміцнення» сторін (*empowerment*) та взаємне «визнання» (*recognition*) є базовими поняттями в трансформативній медіації [22, с. 31]. Зміцнення означає формування у сторін почуття власної цінності і сили, а також здатності та віри в можливість вирішення своїх власних життєвих проблем. Сторони починають краще розуміти, чому вони чогось хочуть, яку вартість мають для них визначені цінності та які збитки приносить участь у спорі. Визнання означає взаємне розуміння сторонами своїх ситуацій, почуттів і проблем. Сторони, взаємно розуміючи свою поведінку і ситуацію, в якій опинилися, перестають концентруватися лише на власному вузькому баченні конфлікту, що дає їм більше шансів на спільне вирішення спору.

Медіатор у трансформативній медіації відіграє другорядну роль і залишається в тіні сторін. На противагу медіації, метою якої є вирішення спору, метою медіації трансформативної є надання сторонам можливості морального розвитку і трансформації, а також зміна підходу до власних проблем та проблем іншої сторони. В такому разі не медіатор, а самі сторони вважаються експертами, що мають відповідну мотивацію і вміння для того, щоб вирішити свою власну проблему з мінімальною допомогою медіатора [19, с. 186].

Виокремлення нарративної медіації як самостійного виду медіації пов'язане з тим, що більшість конфліктів є наслідком використання певного типу спілкування, а не наявності фактичної ситуації. Через висловлювання про певні події чи надання цим подіям характеристики в словесному сенсі люди контролюють власну реальність [23]. Наративна медіація характеризує специфічний підхід до конфлікту, який полягає на тому, що висловлена історія є важливішою, ніж мета чи мотивація людей. Метою нарративної медіації є відмежування від створеної сторонами історії і допомога їм в побудові нової історії про їхній конфлікт, яка приведе до налагодження стосунків між ними, покращить комунікацію та відкриє можливості для вирішення спору.

У методології, що застосовується в нарративній медіації, виокремлюють три етапи: 1) розповідь сторонами історії, 2) реконструкція історії, 3) створення нової, альтернативної історії. Головним завданням медіатора при цьому є допомога сторонам у створенні нової історії з більш позитивним характером. Медіатор намагається показати проблему як зовнішній елемент, що не належить учасникам, і керувати сторонами до дискусії.

Гуманістична медіація базується на діалозі, за якого сторони почуваються так безпечно, що відкривають медіаторові ситуацію, яка склалася, та емоції, котрі її супроводжують. Правдивий діалог містить у собі елемент тиші, рефлексії на тему того, що було сказане сторонами. Медіатор також повинен мати можливість задуматися над тим, що він відчуває в цей момент. Як і в трансформативній медіації, завдяки розмові сторони стають сильніші, спокійніші, більш свідомі, більш організовані і схильні до прийняття рішення про своє життя [24, с. 208].

Гуманістична медіація найчастіше застосовується в трудових спорах та в медіації між жертвою і кривдником. Зазвичай спочатку медіатор зустрічається з кожною зі сторін індивідуально. На цих зустрічах створюється особливе бачення ситуації, складається безпечний клімат, розпочинається дискусія на тему спору, дається можливість сторонам відчути їхню власну силу, що має допомогти у вирішенні конфлікту.

Основними елементами, що характерні для гуманістичної медіації, є:

- особливий зв'язок медіатора і сторін, в якому медіатор не розглядається як експерт, емоційно незалежний і відокремлений від сторін і конфлікту, але налагоджує з ними контакт через спільну медіаційну сесію;

- індивідуальні зустрічі, які служать не лише для збору інформації, а й передусім для встановлення довіри між медіатором і сторонами, відбуваються перед спільною медіаційною сесією;

- розблокування емоційних каналів і допомога в ефективній комунікації шляхом відкриття медіатором сильних сторін осіб, що беруть участь у медіації;

- ненав'язливий стиль медіації, спрямований на досягнення безпечної атмосфери та розуміння процесу медіації сторонами;

- тиша в медіації є часто використовуваним елементом, застосування тиші медіатором та перевірка, чи сторони чуються в ній добре є важливим елементом гуманістичної медіації;

- розміщення сторін лицем до лица є дуже важливим елементом гуманістичної медіації, адже природний зоровий контакт є основою доброї комунікації;

- багаторазові сесії, які є результатом переконання, що міжлюдський конфлікт та людська поведінка є дуже складними явищами і неможливим є залагодження конфлікту протягом однієї медіаційної сесії.

Закономірним є поділ медіації на договірну і судову. Перша належить до приватного сектору, в якому сторони конфлікту укладають договір, що стосується передання їхнього спору на вирішення способом, що не пов'язаний із здійсненням правосуддя. Друга є сферою правосуддя, де сторони через суди вирішують спір методами АВС.

Висновки. Представлення в роботі перерахованих видів медіації має на меті показати, що в рамках однієї процедури можна виокремити різні моделі, застосування яких залежить від таких елементів, як: характер спору, очікування сторін, стиль провадження процедури вибраним медіатором. Медіатори мають у своєму розпорядженні багато моделей медіації і помилкою було б вважати, що один тип є кращим від іншого. Професійний медіатор повинен володіти вмінням, практичними навичками пристосувати модель медіації до потреб і очікувань сторін. Саме тому, моделі медіації варто розглядати як певну основу для виявлення та застосування на практиці різних медіаційних технологій, що дасть змогу сторонам конфлікту досягнути порозуміння, знайти оптимальне рішення.

Список використаних джерел

1. Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах. Міжнародний документ № 2008/52/ЄС від 21.05.2008 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95 (дата звернення: 10.09.2020).
2. Gmurzyńska E. Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym. Zastosowanie w Europie i Polsce, Warszawa 2007. 424 s.
3. Мазаракі Н. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 40 с.
4. Кармаза О. Інститут медіації: основні концепції розвитку. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 24–28.
5. Gmurzyńska Ewa, Morek Rafał. Mediacje. Teoria i praktyka. Warszawa : Oficyna a Wolters Kluwer business. 2014. 492 s.
6. Біцай А. В. Моделі медіації у світі та перспективи для України. *Право і суспільство. Цивілістика*. 2013. № 6. С. 85–89.

7. Калашникова С. И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции. Москва : Инфороник-Медиа, 2011. 304 с. URL: <http://mosmediator.narod.ru/index/0-1604> (дата звернення: 12.09.2020).
8. Ристин Г. Ещё не всё потеряно... Альтернативное разрешение споров на уровне апелляции. *Медиация и права*. 2010. № 4. С. 16–17.
9. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України. *Відновне правосуддя в Україні*. 2008. № 2 (10). С. 23–25.
10. Денисенко С. В. Структурний аналіз медіаційних процедур. *Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление*. 2012. № 4. URL: <http://www.journal-nio.com/index.php?id=1218> (дата звернення: 15.09.2020).
11. Лабутина М. В. Модели медиации. *Вестник Самарского государственного экономического университета. Правовое регулирование социально-экономических отношений*. 2012. № 7 (93). С. 61–64.
12. Shamir Y. Alternative dispute resolution approaches and their application / Israel Center for Negotiation and Mediation (ICNM). 43 p. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.468.2176&rep=rep1&type=pdf> (дата звернення: 15.09.2020).
13. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11–12. С. 225–236.
14. Ясиновський І. Г. Характеристика моделей медіації в розвинутих країнах. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 4. С.94–98.
15. Грень Н. Переваги присудової медіації для реалізації права на справедливий суд. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. № 1/2 (17). С. 5–7.
16. Лабутина М. В. Модели медиации. *Вестник Самарского государственного экономического университета. Правовое регулирование социально-экономических отношений*. 2012. № 7 (93). С. 61–64.
17. Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 220 с.
18. Давиденко Н. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів в Україні. *Юридична газета*. 2015. № 46. С. 21.
19. Mediacje: teoria i praktyka / redakcja naukowa Ewa Gmurzyńska, Rafał Morek. Warszawa : Wolters Kluwer Polska. 2018. 551 s.
20. Riskin L. Understanding Mediators` Orientations, Strategies and Techniques: A Grid For the Perplexed, *Harv. Negot. L.R.* 1996. № 1. S. 32.
21. Fisher R., Ury W. Getting to Yes. Negotiating Agreement without Giving in. New York, 1983.
22. Baruch Bush R. A., Fogler J.P. Promise of Mediation. Responding to Conflict through Empowerment and Recognition. San Francisco, 1994.
23. Winslade J., Monk G. A Narrative Approach to Mediation. URL: <http://www.narrative-mediation.crinfo.org/documents/> (дата звернення: 05.09.2020).
24. Umbreit M. S. Humanistic Mediation. A Transformative Journey of Peacemaking. *Mediation Quarterly*. 1997. № 14. S. 201–213.

References

1. *Dyrektywa 2008/52/ES Yevropeiskoho parlamentu i Rady pro deiaki aspekty mediatsii u tsyvilnykh ta komertsiiynykh spravakh [Directive 2008/52 / EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters]* (2008, May 21). Retrieved from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95 [in Ukrainian].
2. Hmuzhynska, Ye. (2007). *Mediatsiia u tsyvilnykh spravakh v amerykanskkii pravovii systemi. Zastosuvannia v Yevropi ta Polshchi [Mediation in civil matters in the American legal system. Application in Europe and Poland]*. Varshava [in Poland].
3. Mazaraki, N. (2019). *Teoretyko-pravovi zasady zaprovadzhenia mediatsii v Ukraini [Theoretical and legal bases of introduction of mediation in Ukraine]*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Karmaza O. (2017). *Instytu mediatsii: osnovni kontseptsii rozvytku [Institute of mediation: basic concepts of development]*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Hmuzhynska, E, Morek, R. (2014). *Mediatsiia. Teoriia i praktyka [Mediation. Theory and practice]*. Varshava [in Poland].
6. Bitsai, A. V. (2013). *Modeli mediatsii u sviti ta perspektyvy dlia Ukrainy [Models of mediation in the world and prospects for Ukraine]*. Kyiv [in Ukrainian].

7. Kalashnykova, S.Y. (2011). *Medyatsyia v sfere hrazhdanskoi yurysdyktsyy. [Mediation in the field of civil jurisdiction]*. Moskva [in Russian].
8. Rystyn, H. (2010). *Shche ne vse vtracheno ... Alternatyvne vyrishennia sporiv na rivni apeliatsii [All is not lost yet... Alternative dispute resolution at the level of appeals]*. Moskva [in Russian].
9. Zhmud, V. (2008). *Zaprovadzhennia protsedury mediatsii (prymyrennia) u zakonodavstvi Ukrainy [Introduction of mediation procedure in Ukrainian legislation]*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Denysenko, S. V. (2012). *Strukturnyi analiz Mediatsiinykh protsedur [Structural analysis of mediation procedures]*. Moskva [in Russian].
11. Labutina, M. V. (2012). *Modeli mediatsii [Models of mediation]*. Samara [in Russian].
12. Shamir, Y. *Alternative dispute resolution approaches and their application*. [in English].
13. Kyselova, T. (2011). *Pravove rehuliuвання vidnosyn iz nadannia posluh mediatsii u zarubizhnykh krainakh [Legal regulation of relations on the provision of mediation services in foreign countries]*. Kyiv [in Ukrainian].
14. Iasynovskiy, I.H. (2014). *Kharakterystyka modelei mediatsii v rozvynutykh krainakh [Characteristics of mediation models in developed countries]*. Kyiv [in Ukrainian].
15. Hren, N. (2016). *Perevahy prysudovoi mediatsii dlia realizatsii prava na spravedlyvyi sud [Advantages of adjudicative mediation for exercising the right to a fair trial]*. Kyiv [in Ukrainian].
16. Labutyna, M. V. (2012). *Modeli mediatsii [Models of mediation]*. Samara [in Russian].
17. Shynkar, T.I. (2017). *Zastosuvannia mediatsii v administratyvnomu sudochynstvi: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [Application of mediation in administrative proceedings: domestic and foreign experience]*. Kyiv [in Ukrainian].
18. Davydenko, N. (2017). *Mediatsiia yak alternatyvnyi sposib vyrishennia sporiv v Ukraini. [Mediation as an alternative way of resolving disputes in Ukraine]*. Kyiv [in Ukrainian].
19. Hmuzhynska, Ye. & Morek, R. (2018). *Mediatsiia: teoriia i praktyka [Mediation: theory and practice]*. Varshava [in Poland].
20. Riskin, L. (1996). *Understanding Mediators` Orientations, Strategies and Techniques: A Grid For the Perplexed*. [in English].
21. Fisher, R., Ury, W. (1983). *Getting to Yes. Negotiating Agreement without Giving in*. Niu-York [in English].
22. Baruch Bush, R.A. & Fogler, J.P. (1994). *Promise of Mediation. Responding to Conflict through Empowerment and Recognition*. San Francisco [in English].
23. Winslade, J. & Monk, G. A (2017). *Narrative Approach to Mediation*. [in English].
24. Umbreit, M.S. (1997). Humanistic Mediation. A Transformative Journey of Peacemaking. *Mediation Quarterly*, 14, 201-213. [in English].

Стаття надійшла до редакції 08.10.2020.